

Федорів І. О.
*доцент кафедри всесвітньої історії
та релігієзнавства,
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка*

РЕГІОНАЛЬНА ГЕОПОЛІТИКА АЗІЙСЬКО-ТИХОООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ: СУЧАСНА КОНФІГУРАЦІЯ

В умовах сучасних глобалізаційних процесів Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР) демонструє високий динамічний економічний розвиток. Випереджаючи інші регіони світу за темпами зростання, АТР створює передумови для розгляду міжнародної економічної інтеграції як процесу, що сприяє розвитку і росту споживання та виробництва.

Серед фахівців поширеною є теза, що АТР – це геополітичний простір, який, на відміну від географічної території, не має чітко визначених кордонів, до якого належить велика група країн Східної, Південно-Східної Азії, Північної, Центральної і Південної Америки, Австралії, Нової Зеландії і Океанії, що входять до акваторії Тихого океану [6, с. 52]. За різними джерелами АТР охоплює від 44 до 53 країн, в тому числі й такі центри сили як США та Японію. В АТР співіснує кілька центрів сили глобального та регіонального рівня. Країни регіону мають різні соціально-політичні й економічні системи, проте це не дезінтегрує регіональні відносини. Особливо високий рівень інтеграції між державами Східної Азії [1]. Власне перспектива перетворення Азії на глобальний економічний центр зумовлена передусім наявністю в ньому регіонального гіганту – Японії та «нових індустріальних держав»: КНР, РК, Сінгапуру, Індії, Таїланду та ін., у котрих якісне економічне зростання тільки набирає силу в останні десятиліття [2].

Відносини в межах АТР можна вважати регіональним варіантом глобальної багатополярності. Сформований в регіоні баланс сил є важливішим елементом загальносвітової рівноваги [1].

Слід наголосити, що регіональна інтеграція в АТР була невід'ємною складовою зовнішньої політики США за усіх урядів постбіполярної епохи. Особливо вираженою вона була під час діяльності Демократичних адміністрацій У. Клінтона та Б. Обама. Така політика відбувалась у період таких глобальних змін на світовій арені з 1990-х до кінця 2010-х рр. як відносне зменшення глобального і регіонального впливу США паралельно із зростанням інших центрів сили, посилення значення економічної влади і економічної безпеки, переміщення центру світового економічного зростання до Східної Азії,

зростання взаємозалежності світу й багатополлярності в міжнародних відносинах [3, с. 117]. Уже за каденції Д. Трампа стало зрозуміло, що ера сподівань на збалансовані відносини з КНР завершилась. Китай так розвинув свою промислову і технологічну базу, що більше не потребує США. Д. Трамп навіть заявляв, що в майбутній глобальній економіці роль США полягатиме в постачанні до Китаю необхідних матеріалів, аграрної продукції та енергоресурсів, щоб забезпечити випуск суперсучасних технологічних і споживчих товарів. Політику США щодо КНР безумовно буде переосмислено за каденції Джо Байдена. Чи вдасться двом країнам прийти до спільного розуміння світопорядку, наразі залишається без відповіді. Росія тим часом створюватиме рух «нового неприєднання», із вкрай обмеженим колом бажаних приєднатися [5, с. 66-67]. Трикутник КНР–Росія–США, що став реальністю після 2007 р. і проіснував понад десятиліття, і який в сучасних умовах уже трансформовувався на вісь, в майбутньому, у зв'язку з подіями після 24 лютого 2022 р. – й надалі змінюватиме свою конфігурацію. Ситуація залежатиме й від подальших процесів інтеграції та глобалізації, що не залишатимуть регіональним і позарегіональним суб'єктам іншої альтернативи, окрім, як залучення до них.

Каталізатором глобальних перетворень сучасності стала й пандемія коронавірусу. Повільно, але відбулася консолідація ЄС, почалося переосмислення ролі та місця окремих інституцій системи ООН (зокрема ВООЗ), реальністю став перехід від геополітичного трикутника США–Китай–Росія до нового біполярного світу як «нерівномірного процесу утворення двох технологічних, гео економічних та геополітичних центрів – «Китай плюс» і «США плюс»» [4]. Вище зазначені процеси лише поглиблюються у зв'язку із військовими подіями, пов'язаними з агресією Росії щодо України.

Новий світовий лад, про який слід задуматися через ймовірність наступних хвиль інфікування нинішнім коронавірусом, чи іншими подібними вірусами, мав би містити співбуття як окремих індивідуумів, так і індивідуумів з державою, корпораціями та їх гармонійну взаємодію з довкіллям. Споживання як індикатор розвитку має залишитися в минулому, а рівень добробуту – оцінюватися не кількістю використання ресурсів, а, навпаки, їх економією. Винагорода у вигляді високих показників розвитку має чекати на тих, хто споживає менше ресурсів і діє в інтересах усього людства, а не державних чи приватних корпорацій [5, с. 66].

Територіальна організація регіональної господарської системи АТР (ядро котрої утворюють Японія, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань) в останні роки передбачала тісний взаємозв'язок азійської моделі індустріалізації й геополітичних особливостей розвитку регіону. При цьому поширення хвилі індустріального розвитку, науково-технічної та інформаційної революцій з

центрів світового зростання на периферію, у Південно-Східню Азію, відбувалося за рахунок трансформації економіки найрозвинутіших країн регіону [1].

Сьогодні економічна складова не тільки відіграє провідну роль у формуванні внутрішньо регіональних відносин і балансу сил, а й впливає на стратегічні позиції АТР у глобальній системі міжнародних відносин, визначаючи характер взаємин з іншими центрами світового розвитку. Прискорене економічне зростання східно-азійських країн призводить у свою чергу до збільшення конфліктних аспектів взаємодії з іншими центрами світового господарства – країнами Європи та США [1].

Останнім часом у геополітичному лексиконі з'явилася назва Індотихоокеанський регіон (ІТР), безпеку в якому просувають США, Індія, Австралія, Японія. Цьому формату сьогоднішня адміністрація Джо Байдена приділяє першочергову увагу. Все частіше аналітики говорять про можливе приєднання Японії до найстарішого у світі розвідувального альянсу «П'ять очей» (Австралія, Нова Зеландія, Канада, США та Велика Британія), а також про істотне поглиблення співпраці США і Японії з Індією [5, 70].

Розуміючи важливість ІТР для глобальної безпеки у військовому та економічному планах, власну ІТР-стратегію з акцентом на співпрацю з Індією та Японією представила Німеччина (таку ж стратегію з європейських країн ухвалили Франція та Нідерланди) [5, с. 71]. У нинішніх умовах Китай показав надзвичайну здатність до мобілізації коштів та ресурсів і практично першим повернувся до показників зростання. Світові експерти все частіше звертають увагу на дуже слабку ймовірність «стримування» КНР, висловлюють думку, що Китай зійшов на вершину світової економічної піраміди надовго і серйозно, і що краще шукати шляхи співпраці з КНР, ніж унеможливити діалог через концентрацію уваги виключно на проблемних питаннях. Важливим завданням є переконати керівництво КНР, що реалізація «китайської мрії» не має здійснюватись в односторонньому форматі й за рахунок інших держав, а т. зв. «великому відродженню» краще ставати реальністю в межах рівноправного партнерства [5, с. 72].

Важливим фактором, що впливає на геополітичні реалії АТР, є також зосередження в регіоні трьох офіційних ядерних держав: РФ, КНР, США і Японії, яка має всі технічні та фінансові можливості для створення ядерної зброї, а також розташування тут інших «порогових» держав – КНДР. На сьогодні відбувається прискорена мілітаризація східно-азійських країн. Тут є об'єктивні причини: реальна потреба модернізації місцевих збройних сил та наявністю фінансових можливостей. З іншого – це наслідок складної політичної ситуації: суперництва між потенційними лідерами Японією і КНР, загострення проблем субрегіональних відносин у Південно-Східній Азії, очікуване

скорочення американської військової присутності в регіоні [1]. Американські експерти звертають увагу на публічну стратегічну ціль нинішнього керівництва КНР завершити повну модернізацію збройних сил до 2035 р. і трансформувати Народно-визвольну армію країни у структуру «світового класу» до 2049 р. [7].

Більшість країн АТР на рубежі ХХ–ХХІ століть постали перед складним вибором між об'єктивною необхідністю інтеграції у світові господарські структури та політичною, економічною і психологічною необхідністю захищати власні національні інтереси, культурну самобутність. Окрім того, не забуваймо, що АТР – це регіон давніх цивілізацій, які тепер переживають стадію свого історичного ренесансу. Його народам характерне чітке усвідомлення своїх національних особливостей, культурної та етнопсихологічної унікальності, часто з дуже відчутним антизахідним підтекстом, і це визначатиме регіональну геополітику АТР в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Азійсько-Тихоокеанський регіон: геополітичний аспект. URL: <https://subject.com.ua/geographic/geopolitica/57.html> (дата звернення: 17.03.2022).

2. Бобровник В., Белінська Я. Стратегічні перспективи розвитку АТР. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/193> (дата звернення: 21.03.2022).

3. Городня Н. Д. Регіональна інтеграція в АТР в пост-біполярній політиці США. *Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр.* Миколаїв, 2013. Вип. 11. С. 111–118. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/76852> (дата звернення: 20.03.2022).

4. Караганов С. и др. Защита мира, земли, свободы выбора для всех стран: новые идеи для внешней политики России. Доклад НИУ ВШЭ. Россия в глобальной политике, Апрель 2020 г. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/zashhita-mira-zemli-svobody> (дата звернення: 18.03.2022).

5. Корсунський С. Як будувати відносини з країнами Азії. Економіка, дипломатія, культурні особливості. Х.: Віват, 2021. 288 с.

6. Шергін С. О. Геополітична конфігурація регіональних суб'єктів АТР у контексті трансформації міжнародної системи. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/3037/1.pdf> (дата звернення: 18.03.2022).

7. Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2020. Annual Report to Congress, Department of Defence. <https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF> (дата звернення: 19.03.2022).